

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.543:347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/40>

ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЄСТРАТОРІВ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ: ГОСПОДАРСЬКО-ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

IMPLEMENTATION OF REGISTRARS OF SETTLEMENT OPERATIONS: ECONOMIC AND FINANCIAL ASPECT

Присяжнюк М.П., к. ю. н.,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Лучковська С.І., к. ю. н.,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Стаття присвячена особливостям правового регулювання застосування реєстраторів розрахункових операцій у діяльності суб'єктів господарювання. Надання Україні статусу країни-кандидатки на вступ до ЄС ставить додаткові вимоги до забезпечення детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг. Процеси запровадження реєстраторів розрахункових операцій мають спрощувати податкове адміністрування суб'єктів малого і середнього підприємництва. До позитивних моментів використання реєстраторів розрахункових операцій слід віднести посилення захисту прав споживачів.

Проаналізовано нормативно-правові акти, якими здійснювалось впровадження реєстраторів розрахункових операцій в Україні. Зокрема, запровадження ефективного механізму детінізації малого і середнього підприємництва є одним з основних зобов'язань України за умовами Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони, ратифікованої Верховною Радою України 16 вересня 2014 року.

Обґрунтовано, що розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій у діяльності суб'єктів господарювання має позитивний вплив на захист прав споживачів. Споживачі отримують реальні інструменти захисту своїх прав та законних інтересів.

Військова агресія російської федерації і як наслідок запровадження військового стану негативно вплинуло на можливості суб'єктів господарювання дотримуватись норм, що регулюють застосування реєстраторів розрахункових операцій. Досліджено запропоновані зміни у законодавстві, що полегшують малому бізнесу долати технічні та юридичні труднощі під час проведення розрахункових операцій на програмних реєстраторах розрахункових операцій.

Автори дійшли висновку, що впровадження реєстраторів розрахункових операцій – це комплекс заходів, які б, з одного боку, заохочували до застосування реєстраторів розрахункових операцій самих суб'єктів господарювання, а з іншого боку, надавали споживачам ефективні можливості перевірки добросовісності малого бізнесу.

Ключові слова: реєстратори розрахункових операцій, суб'єкти господарювання, фізична особа-підприємець, захист прав споживачів, детінізація економіки, фіскалізація, военний стан.

The article is devoted to the peculiarities of the legal regulation of the usage of registrars of settlement operations in the activities of economic entities. Granting Ukraine the status of a candidate country for joining the EU imposes additional requirements to ensure detinization of payments in the sphere of trade and services. The processes of application of registrars of settlement operations should simplify the tax administration of small and medium-sized enterprises. Strengthening the protection of consumer rights should be included among the positive aspects of usage of registrars of settlement operations.

The normative legal acts implementing the registrars of settlement operations in Ukraine were analyzed. In particular, the introduction of an effective mechanism for the detinization of small and medium-sized enterprises is one of the main obligations of Ukraine under the terms of the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part, ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 16, 2014.

It is substantiated that the expansion of the scope of application of registrars of settlement operations in the activities of economic entities has a positive effect on the protection of consumer rights. Consumers will get real tools to protect their rights and legitimate interests.

The military aggression of the russian federation and, as a result, the introduction of martial law had a negative impact on the ability of business entities to comply with the rules which regulate the usage of registrars of settlement operations. Proposed changes in the legislation that make it easier for small businesses to overcome technical and legal difficulties during settlement operations on software registrars of settlement operations have been studied.

The authors came to the conclusion that the introduction of registrars of settlement operations is a set of measures that would, on the one hand, encourage the usage of registrars of settlement operations by business entities themselves, and on the other hand, provide consumers with effective opportunities to check the good faith of small businesses.

Key words: registrars of settlement operations, economic entities, individual entrepreneur, consumer protection, fiscalization, detinization of economy, martial law.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 1 ст. 6 Господарського кодексу України до загальних принципів господарювання в Україні належить обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у сферах підприємництва, еко-

логічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства й держави.

Водночас обмеження державного регулювання економічних процесів жодним чином не повинно зменшити регуляторний вплив держави з метою детінізації економіки України та посилення ринкової конкуренції

між суб'єктами господарювання. Саме тому в сучасних умовах особливого значення набуває підвищення ролі держави як регулятора господарських та фінансових відносин. Українська держава, з одного боку, постала перед викликами продовження впровадження реформ з дерегуляції у сфері підприємницької діяльності, а з іншого боку, з необхідністю кращого захисту здоров'я та безпеки громадян України.

Фіксація товарообігу за допомогою реєстраторів розрахункових операцій є звичайною європейською практикою, а стосовно України, то наша держава лише на початку її запровадження. Саме тому, є нагальна потреба наближення національного законодавства до європейського у цьому питанні.

Оголошення військового стану створює додаткові труднощі для підприємців щодо дотримання приписів застосування реєстраторів розрахункових операцій. Держава має врахувати ці обставини та запропонувати малому бізнесу варіанти можливої поведінки, при цьому не відтермінуючи впровадження реєстраторів розрахункових операцій, а заохочуючи суб'єктів господарювання до ефективного подолання цих труднощів.

Враховання наявних об'єктивних та суб'єктивних перешкод впровадження реєстраторів розрахункових операцій вимагає швидких та ефективних законодавчих кроків. Вдосконалення норм господарського та фінансового права з метою підвищення ефективності державного регуляторного впливу на суб'єктів господарювання є передумовою подальшого впровадження реєстраторів розрахункових операцій. Для проведення таких комплексних заходів доцільно швидко та гнучко реагувати на існуючі виклики, скасувати окремі застарілі та неефективні норми в регулюванні господарських та фінансових (зокрема податкових) відносин, а також завершити процес адаптації українського законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу.

Джерельну базу дослідження насамперед склали нормативно-правові акти України, міжнародно-правові документи у сфері впровадження реєстраторів розрахункових операцій, наукові праці фахівців, а також аналітичні довідки та статистичні дані науково-дослідних установ, експертів та міжнародних неурядових організацій.

Метою статті стало дослідження особливостей правового регулювання впровадження реєстраторів розрахункових операцій у діяльність суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Історичною подією для України стало надання 23 червня 2022 року Європейською Радою на саміті в Брюсселі нашій державі статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі.

Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина зазначила, що подальша підготовка до членства передбачатиме завершення всеохопної трансформації всіх сфер, що створюватиме умови, коли країна житиме за принципами Євросоюзу та його законами, які спрямовані на захист кожного громадянина та бізнесу [1]. Водночас, із затвердженням статусу кандидата Європейська Комісія висунула свої вимоги щодо проведення подальших реформ. Адже зрозуміло, що набуття членства в ЄС неможливо виконати без впровадження детінізації економіки, подолання монополізму, розвитку підприємництва та захисту прав споживачів. Важливим елементом цього процесу є нормативно-правове забезпечення прозорого інструментарію для сплати податкових платежів, ведення бізнесу, побутові розвинутих та ефективних відносин між суб'єктами господарювання, споживачами та державою.

Отже, Україна має завершити виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода) від 2014 року [2], якою передбачалось створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної тор-

гівлі, що є європейським вибором України з урахуванням інституту демократії, верховенства права та прав людини. Реалізація Угоди спрямована на модернізацію економіки, стимулювання торгівлі та забезпечення відповідності економічного регулювання європейській та міжнародній практиці. Для малого і середнього підприємництва, чутливого до змін, важливим є пристосуватися до нових умов функціонування [3].

В той же час, виконанню Україною взятих на себе євроінтеграційних зобов'язань перешкоджали об'єктивні обставини, як-то: анексія Криму та окупація частини Донецької і Луганської областей російською федерацією із 2014, світова економічна криза 2019–2020 років, пов'язана з поширенням коронавірусної інфекції, а з лютого 2022 року – широкомасштабна російська військова агресія. Російські окупаційні війська з початку війни й по 21 червня вже завдали Україні загального збитку на 100 мільярдів доларів – сюди входять руйнування житла, об'єктів бізнесу та іншої важливої інфраструктури [4]. Загальні втрати економіки України через війну, зокрема непрямі на кшталт зниження ВВП, припинення інвестицій, відтоку робочої сили, додаткових витрат на оборону та соціальну підтримку тощо, незмінно коливаються від 564 млрд дол. до 600 млрд дол. [5].

Таким чином, в Україні негативні економічні явища поєдналися з необхідністю захисту власного суверенітету та територіальної цілісності. Особливо вразливим за цих важких воєнних, політичних та соціально-економічних умов є саме малий бізнес.

Відповідно до частини 2 статті 3 Конституції України держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6]. Українська держава в умовах триваючої кризи зобов'язана забезпечити надійний нормативно-правовий захист інтересів малого бізнесу, використовуючи свої владні повноваження як регулятора господарських та фінансових відносин. При цьому, держава змушена, з одного боку, дотримуватись власних міжнародних зобов'язань щодо продовження реформи дерегуляції у сфері підприємницької діяльності, а, з іншого боку, повинна віднайти шляхи оптимізації можливостей для збільшення бюджетних надходжень, не збільшуючи розміру податкового навантаження на суб'єктів господарювання. На разі одним із шляхів вирішення цих викликів є запровадження ефективного правового регулювання використання реєстраторів розрахункових операцій у діяльності суб'єктів господарювання за умов триваючої соціально-економічної кризи в Україні.

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» відносини, пов'язані з розвитком малого і середнього підприємництва в Україні, базуються на Конституції України і регулюються Господарським, Цивільним та Податковим кодексами України та іншими законодавчими актами, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [7].

Відповідно до ч. 3 ст. 55 Господарського кодексу України до суб'єктів господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва. В свою чергу, суб'єктами мікропідприємництва є фізичні особи – підприємці / юридичні особи, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, а суб'єкти малого підприємництва – це фізичні особи-підприємці / юридичні особи, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не

перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро [8]. У країнах з розвинутою ринковою економікою підприємства малого бізнесу виробляють до 70 % ВВП, а також є основними роботодавцями для населення. На малих підприємствах працюють до 2/3 загальної чисельності зайнятих [9, с. 242]. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 641-р передбачала, що одним із головних факторів формування середнього класу є розвиток малого і середнього підприємства, що гарантує стабільність економіки та підвищення рівня життя громадян. В результаті відкриття власної справи та самозайнятості знижується рівень безробіття та водночас підвищується рівень доходів населення, що сприяє зростанню сукупного попиту та збільшенню обсягу виробництва [10]. Аналіз змісту вказаної Концепції виявив, що формально (за структурою) концепція була укладена відповідно до вимог Порядку розроблення та виконання державних цільових програм, а от змістовно вже не відповідає вимогам до якості формування політики, викладеним у Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр., оскільки не містила ґрунтовного аналізу проблем та причин їх виникнення [11, с. 244–245].

На зміну Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 рр. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [3]. Документ відповідає пріоритетним завданням сучасної державної політики в Україні, а саме розвитку підприємництва. Метою Стратегії було визначено сприяння розвитку підприємництва в Україні шляхом створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємства (далі – МСП) через консолідацію зусиль усіх зацікавлених сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток в країні та підвищення рівня життя населення. Для досягнення вище зазначеної мети було визначено шість стратегічних напрямів, а саме: створення сприятливого середовища для розвитку МСП, покращення доступу до фінансування, спрощення податкового адміністрування, популяризація підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам, сприяння експорту/інтернаціоналізації, підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП. На жаль, реальна ситуація щодо сприяння розвитку малого і середнього підприємства вказувала на інше. Зокрема, соціологічне дослідження, проведене у кінці 2019 року серед громадян України старше 18 років засвідчило, що 42 % опитаних не бажають займатись підприємництвом. Спрощення податкового адміністрування та зміни у функціонуванні ДФС повинні були підвищити рівень сприйняття процесів адміністрування з боку суб'єктів малого і середнього підприємства. Завданням Стратегії не було вирішення питання податкових ставок, основною є проблема спрощення податкового адміністрування, зокрема щодо реєстрації, здійснення платежів, повернення податку на додану вартість, неформального сектору економіки, податкового статусу (самозайнятості) [3].

В Європейському Союзі (ЄС) малий та середній бізнес займає важливе місце в соціально-економічному розвитку. Там налічується понад 20 мільйонів таких підприємств. Число зайнятого населення у малому бізнесі Європи становить близько 90 %. Загалом малі і середні підприємства створюють 50–70 % внутрішнього валового продукту. Тоді як в Україні такий показник майже в чотири рази нижчий. Малим підприємством займається майже 40 % від загальної кількості зайнятих працівників. В той же час у країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у цій сфері дуже висока [12].

У 2008 році ЄС прийняв Акт з питань малого бізнесу (The Small Business Act For Europe), а у 2011 році переглянув і доповнив його. Він покликаний спростити регуляторну політику для малого та середнього бізнесу. Акт ґрунтується на принципі «спочатку думай про малих» («Think small first») [13]. Це означає, що вплив на малий бізнес береться до уваги ще на перших стадіях формування законодавчих ініціатив. Запровадження принципу «спочатку думай про малих» зумовило необхідність удосконалення загальноєвропейського законодавства, яке стосується малого та середнього бізнесу. У листопаді 2011 року Європейська Комісія підготувала звіт під назвою «Мінімізація регуляторного навантаження на малі та середні підприємства. Адаптація регуляторних актів ЄС до потреб мікропідприємств». Вона взяла на себе зобов'язання забезпечити пропорційність у підходах ЄС до регулювання. Наприклад, мікропідприємства повинні бути виключені зі сфери дії будь-якого регулювання, крім тих випадків, коли доведена необхідність його застосування. Якщо ж навіть мікропідприємства і підпадають під дію регуляторного акту, то до них мають бути застосовані і адаптовані полегшені режими та інші пом'якшувальні заходи. Часто це стосується спрощених вимог до звітування, звільнення зі сплати податків тощо. А у 2014 р. Регламент Європейської Комісії зменшив фінансове навантаження на малі та середні підприємства, звільнивши їх від деяких категорій сплат [12].

Спрощення системи оподаткування МСП є стратегічним напрямком, спрямованим на збільшення прозорості та ефективності системи адміністрування податків в Україні, особливо в плані відшкодування ПДВ, несвоєчасних платежів та гнучкості ринку праці – при цьому останнє зменшує привабливість офіційного працевлаштування та призводить до зловживань спрощеною системою оподаткування [14, с. 43–44]. Спрощена система оподаткування є таким податковим режимом, який знижує податкове навантаження та сприяє стимулюванню малого підприємства в Україні.

Відповідно до ст. 291 Податкового кодексу України спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справлення податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 статті 297 цього Кодексу, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [15]. Спрощена система оподаткування значно легша з точки зору ведення бухгалтерського обліку, хоча має низку обмежень. Так, існує список дозволених для цієї системи оподаткування видів діяльності. Окрім цього існують обмеження припустимого обсягу доходу та кількості найманих робітників. Попри це спрощена система оподаткування є зручною для малого бізнесу, що забезпечує її популярність.

Водночас Європейська Бізнес Асоціація завжди підтримувала необхідність створення прозорих, рівних та цивілізованих умов ведення бізнесу в Україні, в тому числі, запровадження європейської практики щодо фіскалізації розрахункових операцій, а експерти Асоціації активно долучалися до розроблення і прийняття так званих детінізаційних Законів наприкінці минулого року, а саме, Законів № 128-IX та № 129-IX про РРО/ПРРО (реєстратори розрахункових операцій/програми реєстратори розрахункових операцій), прозорі правила підприємництва та посилення захищеності споживачів [16]. 20 вересня 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закони України № 128-IX (далі – Закон № 128) [17] та № 129-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг» (далі – Закон № 129) [18]. Вказані вище Закони стосуються вдосконалення правового регулювання реєстраторів розрахункових операцій: 1) відбулось впровадження в діяльність

суб'єктів господарювання програмних РРО/ПРРО, тобто їм дозволено при здійсненні готівкових розрахунків із споживачами використовувати смартфони, планшети, комп'ютери тощо з спеціальним програмним РРО/ПРРО; 2) законодавець передбачив впровадження механізму «кешбек» – компенсації споживачу коштів, сплачених за придбаний товар або отриману послугу, якщо такому споживачу було надано розрахунковий документ, інформація про який відсутня в базах даних ДПС України; 3) запроваджені термін «ризикові види діяльності» – це види діяльності фізичних осіб – підприємців, де, на думку законодавця, найбільш поширені випадки порушення вимог чинного законодавства щодо РРО/ПРРО; 4) також було передбачено збільшення розміру штрафних санкцій за незастосування РРО/ПРРО або застосування із порушенням встановлених вимог чинного законодавства; 5) впроваджено обов'язок суб'єктів господарювання проводити розрахункові касові операції через РРО/ПРРО та програмні РРО/ПРРО з використанням режиму попереднього програмування найменування та цін товарів або послуг із зазначенням коду товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД для підакцизних товарів.

В той же час, впровадження РРО/ПРРО вкотре зіткнулось із значним спротивом суб'єктів господарювання, в першу чергу фізичних осіб – підприємців. Групою народних депутатів, яка їх підтримує, 20 грудня 2019 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроекти: № 2644 [19] та № 2645 [20], якими запропонували скасувати деякі зміни, внесені законами № 128 і № 129. В пояснювальних записках до цих законопроектів вказувалося на такі недоліки прийнятих законів: 1) зазначені Закони мають виключно негативне сприйняття з боку представників легального малого бізнесу, оскільки їх практична реалізація призведе до нівелювання переваг спрощеної системи оподаткування, зокрема, збільшення та здорожчання процедур адміністрування малого та мікропідприємництва; 2) практичне застосування Законів може призвести до бізнес-еміграції підприємців, особливо тих, які не мають значних капіталовкладень; 3) такі ініціативи можуть спровокувати делегалізацію ведення господарської діяльності, у зв'язку із зростанням витрат суб'єктів господарювання на адміністрування процесів застосування реєстраторів розрахункових операцій та витрат на оплату праці бухгалтерів.

Як наслідок, 17 березня 2020 року був прийнятий Закон України № 533-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Закон № 533) [21], яким було перенесено терміни набуття чинності норм Законів № 128 та № 129. Так, відповідно до пп. 4 та 5 розділу I Закону № 533 набрання чинності Законами № 128 та № 129 відтермінувалося, а саме: з 19.04.2020 року до 01.08.2020 року – можливість застосування програмних реєстраторів розрахункових операцій і збільшення розміру штрафних (фінансових) санкцій; з 01.10.2020 року до 01.01.2021 року – запровадження механізму «кешбек» та обов'язок застосування РРО/ПРРО фізичними особами-підприємцями платниками єдиного податку другої та третьої груп, які провадять ризикові види діяльності; з 01.01.2021 року до 01.04.2021 року – обов'язок застосування РРО/ПРРО усіма фізичними особами-підприємцями платниками єдиного податку другої та третьої груп. 01.12.2020 року впровадження реєстраторів розрахункових операцій та/або програмних реєстраторів розрахункових операцій було вчергове відтерміновано. 01.12.2020 року Верховною Радою України був проголосований Закон України № 1017-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій плат-

никами єдиного податку та скасування механізму компенсації покушам (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій» [22] (далі – Закон № 1017-ІХ). Нормами Закону № 1017-ІХ було відкладено запровадження обов'язкового використання РРО/ПРРО з 1 квітня 2021 року до 1 січня 2022 року для фізичних осіб-підприємців платників єдиного податку другої-четвертої груп. Окрім того, було скасовано штрафи за невідповідність готівкових коштів на місці проведення розрахунків суми коштів, яка зазначена в денному звіті РРО/ПРРО, та за відсутність попереднього програмування товарів у РРО/ПРРО, а також до 1 січня 2022 року було продовжено використання знижених штрафів за умови порушення окремих вимог використання РРО/ПРРО. 17 грудня 2021 року на позачерговому засіданні Верховної Ради України була чергова спроба «політизувати» запровадження загальнообов'язкового РРО/ПРРО для фізичних осіб-підприємців. Зокрема, депутатам пропонувалось підтримати законопроект № 6376 [23]. Цим законопроектом було передбачено відтермінування на рік (до 1 січня 2023 року) обов'язкового застосування РРО/ПРРО для фізичних осіб-підприємців, та зменшення розміру штрафів. Законопроект не був проголосований у зв'язку із відсутністю кворуму.

З 01 січня 2022 року були введені в дію норми щодо обов'язкового застосування РРО/ПРРО платниками єдиного податку другої – четвертої груп, за порушення яких були передбачені штрафні санкції. 2022 рік розпочався для підприємців із серйозних програмних збоїв РРО/ПРРО, як і згодом були ліквідовані розробниками. Разом із тим, які писали підприємці на форумах та коментарях у соцмережах, щоб не мати такого «головного болю» із касовими апаратами, багато хто із ФОП з нового року або перейшов на «чорний кеш», або не відкрився в очікуванні, що вимогу про обов'язковість РРО/ПРРО скасують чи знову відтермінують [24]. З 01 січня 2022 року були введені в дію норми щодо обов'язкового застосування РРО/ПРРО платниками єдиного податку другої – четвертої груп, за порушення яких були передбачені штрафні санкції. Таким чином, було завершено законодавчу ініціативу виявлення справжніх фінансових оборотів фізичних осіб-підприємців на єдиному податку та здійснено спробу відмежувати суб'єктів малого підприємництва від бізнесу, що використовують їх податкові пільги з метою ухилення від сплати податків.

2022 рік розпочався для підприємців із серйозних програмних збоїв РРО/ПРРО, які згодом були ліквідовані розробниками. В колі підприємців, а також серед науковців відбулося обговорення щодо перших результатів масового запровадження РРО/ПРРО. Дехто вважає, що податкові ініціативи уряду негативно впливають на малий бізнес в Україні. «Фактично сьогодні всі ФОП ставляться в однакові умови, не зважаючи на те, чи є у підприємця наймані працівники або він працює сам на себе. Проблема несплати податків з боку ФОП в Україні існує, однак треба боротися не з «ФОП-никами», а з проблемами порушення оптимізації законодавства» [25]. Таким чином, проводячи детінізованого економіки законодавець не проводить деференційованого підходу до підприємців. В той же час, вказана позиція заслуговує на критику, оскільки законодавець передбачив винятки: для фізичних осіб – підприємців платників єдиного податку першої групи та/або підприємців які торгують товарами вроздріб на території села, селища (крім підакцизних товарів).

Інша позиція полягає у тому, що «Люди (автор – підприємці) просто реалізують своє право працювати і заробляти на життя. Держава начебто має бути ні до чого. Проте, запроваджуючи вимоги РРО/ПРРО, держава робить право на працю, гарантовану статтею 43 Конституції, фактично платною послугою. Виходить, якщо не заплатите, то права на працю у вас в країні немає» [25].

У цьому випадку, автор протиставляє право окремого громадянина на працю праву держави регулювати суспільні відносини в інтересах більшості населення. Ще одним недоліком запровадження реформи, на яку вказали підприємці є те, що «ФОП є конкурентами для більших гравців – тих самих торгових мереж. Є ризик, що зі згортанням діяльності малого бізнесу відбудеться монополізація ринку з усіма цінами та якістю» [25]. На нашу думку, необхідно розмежувати конкуренцію у ринковій економіці, тобто суперництво між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови робництва, вигідну позицію на ринку тощо і ухилення від сплати податків. З іншого боку, підприємці вказують і на позитивні наслідки реформування: фіскалізація створює рівні умови для діяльності всіх суб'єктів господарювання, як ФОПів, так і юридичних осіб. Таким чином, несплата податків перестає бути конкурентною перевагою. Окрім того, єдиний підхід до обов'язковості інформування про розрахункові операції спрости роботу як у податківцям, так і у інших контролюючих органів, адже він передбачає наявність «білого» обліку та обігу товарів/послуг. Ще одним важливим аспектом реформи є покращення захисту споживачів, оскільки отриманий фіскальний чек є гарантією того, що послуги/товари будуть належної якості.

Проте повномасштабна війна російської федерації проти України, і, як наслідок, – запровадження в державі воєнного стану вплинуло й на застосування РРО/ПРРО. Так, Розділ II «Прикінцеві положення» Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [26] був доповнений пунктом 12 такого змісту: «12. Тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог цього Закону не застосовуються, крім санкцій за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підкацизних товарів» (Розділ II доповнено пунктом 12 згідно із Законом № 2118-IX від 03.03.2022 [27]; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2120-IX від 15.03.2022 [28]).

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що впровадження РРО/ПРРО є вірним шляхом з покращення існуючої ситуації з детінізацією економіки України, збільшення надходжень у бюджети всіх рівнів за рахунок оптимізації/удосконалення механізмів уточнення доходів господарюючих суб'єктів та дієвим інструментом захисту прав споживачів. При цьому механізм впровадження РРО має передбачати чіткий комплекс заходів, які б, з одного боку, заохочували до застосування РРО самих суб'єктів господарювання, а, з іншого боку, мали би ефективні можливості перевірки їх добросовісності виконання вимог чинного законодавства України. У процесі цього має бути обов'язково враховано, що:

- існуючі заходи з боротьби з пандемією та в подальшому умови воєнного стану суттєво обмежили фінансові можливості фізичних осіб-підприємців, а тому впровадження РРО мало би відбуватись за рахунок державних дотацій з повною або частковою компенсацією фінансових втрат суб'єктів господарювання;
- всі операції з реєстрації, проведення та обліку РРО мають бути максимально спрощені, доступні та автоматизовані;
- ефективність впровадження РРО напряму залежить від дієвості непрямих контрольних функцій, що будуть зосереджені в руках громадян України як споживачів товарів та послуг;
- держава повинна культивувати та підтримувати стимулюючими заходами культуру отримання фіскального чека споживачем від суб'єкта господарювання за отриманими товарами та/або наданими послугами;
- потрібно зменшувати вплив людського фактору у сфері проведення перевірок контролюючими органами та масово запроваджувати дистанційні та електронні форми податкового контролю.

Також важливим безальтернативним напрямком впровадження РРО/ПРРО в сучасних умовах є використання інноваційних цифрових технологій обміну інформацією в трикутнику: суб'єкт господарювання – споживач – контролюючий орган.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Служба Віце-прем'єр-міністра України, опубліковано 23 червня 2022 року. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>
2. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Угору ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. Набрання чинності 01.09.2017, підстава – v1713321-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. СТРАТЕГІЯ розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p#Text>
4. У НБУ повідомили про втрати економіки України з початку війни. Аналітичний портал «СЛОВО І ДІЛО». 22 червня 2022. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/06/22/novyna/ekonomika/nbu-povidomyly-pro-vtraty-ekonomiky-ukrayiny-pochatku-vijny>
5. Ворог завдав українським підприємцям збитків у \$11,5 мільярда. Економічна правда. 9 ЧЕРВНЯ 2022 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/9/687984/>
6. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
7. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
8. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
9. Гончарова В. С. Зміни у нормативно-правовому регулюванні оподаткування малого бізнесу *Молодий вчений*. № 1 (77). 2020 р. С. 242–245.
10. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641-р (Розпорядження втратило чинність на підставі Розпорядження КМ № 504-р від 24.05.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-p#Text>
11. Чемерис О. Державна політика розвитку малого та середнього підприємництва в Україні у контексті результативності. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 3 (52). Ч. 2. С. 234–250.
12. Як у Європі впроваджують регулювання для бізнесу. Галицький кореспондент. 08.05.2018 р. Публікація була підготовлена в рамках проекту «Просування реформ в регіони» за сприяння Європейського Союзу (<http://ec.europa.eu/europeaid>). URL: <https://gk-press.if.ua/yak-u-yevropi-vprovadzhuyut-regulyuvannya-dlya-biznesu/>
13. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “Think Small First” – A “Small Business Act” for Europe {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102}. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52008DC0394>
14. Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017–2020 роки, OECD Publishing, Paris. 89 с. URL: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Monitoring_the_Implementation_of_Ukraine-s_SME_Development_Strategy_uk.pdf
15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

16. Бізнес не підтримує відкат реформи з фіскалізації назад. Європейська Бізнес Асоціація. 03/11/2020. URL: <https://eba.com.ua/biznes-ne-pidtrymuje-vidkat-reformy-z-fiskalizatsiyi-nazad/>
17. Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та інших законів України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг : Закон України від 20 вересня 2019 року № 128-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/128-20#Text>
18. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо детінізації розрахунків у сфері торгівлі та послуг : Закон України від 20 вересня 2019 року № 129-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-20#Text>
19. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відміни норм, які передбачають посилення фіскального тиску шляхом розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій № 2644 від 20.12.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67729
20. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо відміни норм, які передбачають посилення фіскального тиску шляхом розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій № 2645 від 20.12.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67730
21. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 року № 533-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text>
22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій : Закон України від 1 грудня 2020 року № 1017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-20#Text>
23. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо відтермінування строків розширеного застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку) № 6376 від 02.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73334
24. Зануда Анастасія. ППО для ФОП: повний колапс чи все працює. BBC News Україна. 11 січня 2022 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59940764>
25. Як боротьба з «тінью» вдарилася по українцях – чотири історії підприємців. Сьогодні. Новини бізнесу. 16 лютого 2022 року. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/business/ishchu-rabotu-kak-borba-s-tenyu-udarila-po-ukraincam-chetyre-istorii-predprinimateley-1603294.html>
26. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр#Text>
27. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 3 березня 2022 року № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#n63>
28. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>